

Research Paper

The ups and downs of sea-based culture in coastal communities: A case study of the villages of Behjat-Abad and Shariat-Abad, Nowshahr, Mazandaran Province*

Parvin Ghasemi^{*1} , Mohaddeseh Nouri tankeroudi²

¹ Assistant Professor, Department of Anthropology, Faculty of Cultural Heritage, tourism and handmade art, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

² Bachelor of Anthropology, Department of Anthropology, Faculty of Cultural Heritage, ,tourism and handmade art University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

10.22080/jsn. [10.22080/JSN.2026.31716.1154](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.31716.1154)

Received:

May 9, 2026

Accepted:

July 19, 2026

Keywords:

Sea-centered culture, sea-detached culture, sea-centered development, land-centered social sciences, Caspian Sea, seafaring and seasickness.

Abstract

This research, focusing on the villages of Bahjatabad and Shariatabad in Nowshahr province, seeks to examine the culture in these coastal tourist villages and the role of the sea. In this regard, an attempt has been made to explore the meaning of the sea in the daily lives of the people of this region and its role in local culture and economy, as well as the ups and downs of the local community's relationship with the Caspian Sea.

The method research is the narrative analysis. The use of in-depth interviews with villagers and field observations as research techniques reveals a multi-layered picture of the relationship between humans and the sea in the villages of Bahjatabad and Shariatabad. The participants (13 participants) in this research are from two groups. The first group is the villagers, and the second group is the fishermen who mainly launch boats or fish with hooks in the western river.

Finding of research are two main categories, and also 6 aspects with 21 codes for each categories. Two categories of sea-centered culture and sea-free culture were obtained in the studies. Components of sea-centered culture include healthy food (healthy fish and organic rice), daily play by the sea, fish as food not as money, respect for elders, government presence and control in the sea, making memories with the sea, being of fur seals in the coast, the unity of the sea, the purity of the sea, the local community responsible for the sea, river fishing versus sea fishing, no boats, face-to-face relationships, low population of villages along the sea due to its humidity, motherhood of the sea, cultivating love of the forest and the sea together, the existence of the sea in folklore, and the attachment of the village to the coast.

The local community is critical of uncontrolled development and unregulated, environmentally destructive tourism, boat ownership, and the unbridled presence of the private sector, but they are powerless to confront this neglect. Coordination of both aspects of understanding the sea sickness and moving to rectify matters is essential.

* **Corresponding Author:** Assistant Professor, Department of Anthropology, Faculty of Cultural Heritage, ,tourism and handmade art University of Mazandaran, Babolsar, Iran

Address: Department of Anthropology, Faculty of Cultural Heritage, tourism and handmade art, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

Email: p.ghasemi@umz.ac.ir

Tel: 09128724414

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Extended Abstract

1. Introduction

This research, focusing on the villages of Bahjat Abad and Shariat Abad in Nowshahr, seeks to examine the culture in these coastal tourist villages and the role of the sea in them. In this regard, an attempt has been made to explore the meaning of the sea in the daily lives of the people of this region and its role in local culture and economy, as well as the ups and downs of the local community's relationship with the Caspian Sea.

2. Research Methodology

The approach used, is the narrative analysis. The use of in-depth interviews (13 participants) with villagers and field observations as research techniques reveals a multi-layered picture of the relationship between humans and the sea in the villages of Bahjatabad and Shariatabad. The participants in this research are from two groups. The first group is the villagers, and the second group is the fishermen who mainly launch boats or fish with hooks in the western river. The second group has been considered because of its impact on the livelihoods of the villagers and, consequently, on the meaning of the sea and their socio-political and cultural patterns.

3. Findings and Scenarios

Finding of research are two main categories, and also 6 aspects with 21 codes for each categories. Two categories of sea-centered culture and sea-free culture were obtained in the studies. Components of sea-centered culture include healthy food (healthy fish and organic rice), daily play by the sea, fish as food not as money, respect for elders, government presence in the sea, making

memories with the sea, being of fur seals near of coastal villages, the unity of the sea, the purity of the sea, the local community responsible for the sea, river fishing, no boats, face-to-face relationships, low population of villages along the sea due to its humidity, motherhood of the sea, cultivating love of the forest and the sea together, the existence of the sea in folklore, and the attachment of the village to the coast. (see diagram 1&2).

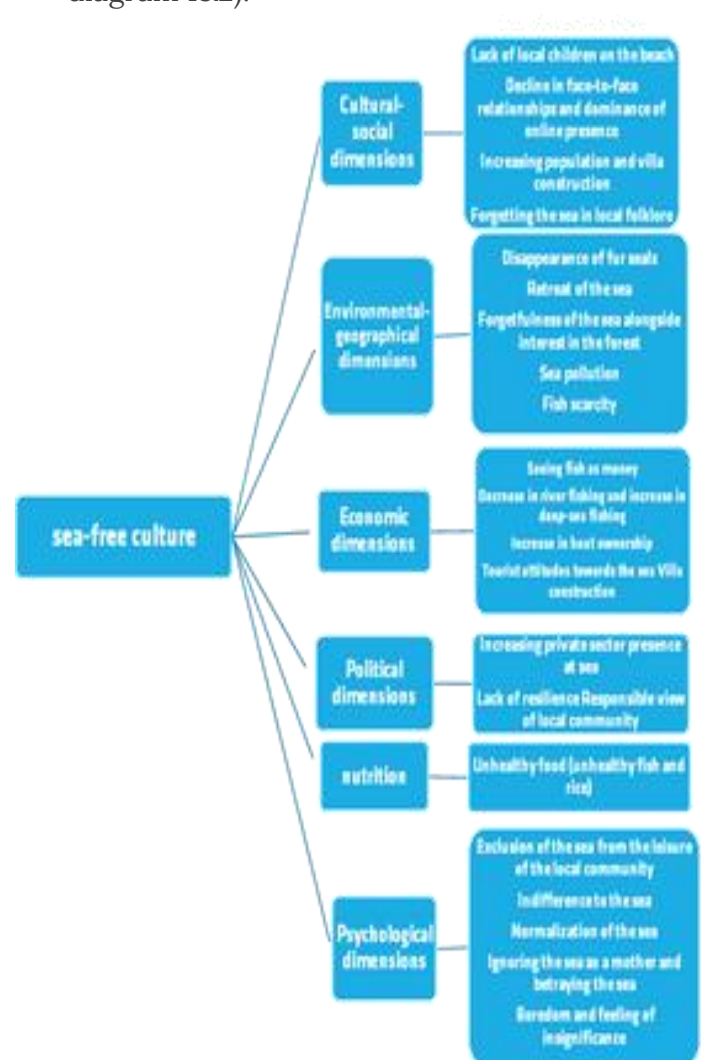

Diagram 1: cods of sea oriented culture

Source: fieldwork studies of authors

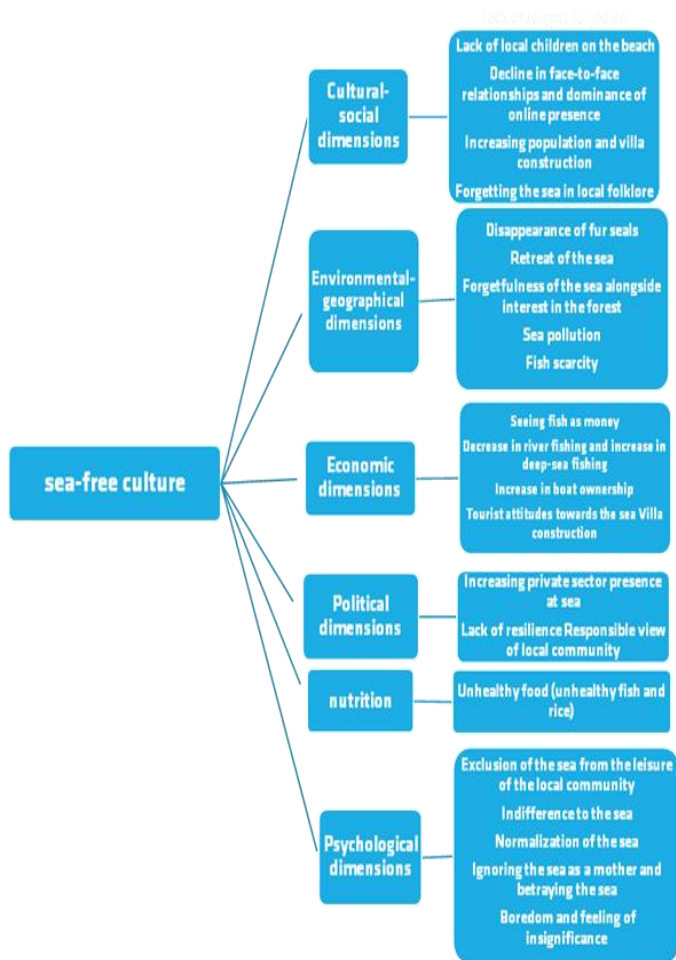

Diagram 2: cods of sea free culture

Source: fieldwork studies of authors

4. Conclusion

The local community is critical of uncontrolled development and unregulated, environmentally destructive tourism, boat ownership, and the unbridled presence of the private sector, but they are powerless to confront this raging flood. Coordination of both aspects of understanding the sea's grievances and moving to rectify matters is essential. In the meantime, social sciences, by bringing

the sea to the focal point of their discussions and creating concepts related to the social dimensions of the sea, can play an important role in creating this coordination. It can be said that social sciences are generally land-based and have paid very little attention to the relationship between the sea and humans in Iran, especially in the north of the country.

One of the social sciences' efforts to understand the sea not only as an object for human use but also as a living species alongside humans is conceptualization in social sciences. Social sciences are land-based and have paid very little attention to the relationship between the sea and humans in Iran, especially in the north of the country. The attention of social sciences to the establishment of non-governmental organizations related to the sea and to directing their attention to the sea in a serious, effective and fundamental way is essential.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

^0 % Corresponding Author ٢0% Second Author

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper. the persons for scientific consulting in this paper

فراز و فرودهای فرهنگ دریامحور در جوامع ساحلی: مطالعه موردی روستاهای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد نوشهر استان مازندران*

پروین قاسمی^{۱*}، محدثه نوری تنکودهی^۲

10.22080/jsn. [10.22080/JSN.2026.31716.154](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.31716.154)

چکیده

تاریخ دریافت:

۱۴۰۵/۰۲/۱۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۴/۲۸

زمینه و هدف: این پژوهش با تمرکز بر روستاهای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد نوشهر در ساحل دریای مازندران، در پی آن است به فرهنگ جوامع ساحلی بپردازد. در این راستا سعی شده است معنای دریا در زندگی روزمره روستائیان، فرهنگ و اقتصاد محلی بررسی شود.

روش‌شناسی: رویکرد مورد استفاده این پژوهش تحلیل روایت است. مشارکت‌کنندگان (۱۳ نفر) شامل دو گروه ساکنان روستا و صیادان غیرمحلی هستند که بیشتر در رودخانه غربی روستا، قایق به آب می‌اندازند یا با قلاب ماهی‌گیری می‌کنند. گروه دوم به دلیل حضور گسترده در ساحل روستا مورد توجه قرار گرفته‌اند. برای تحلیل داده، روایت‌های ضبط‌شده پیاده و کدگذاری انجام شده، پس از بررسی کدهای به‌دست آمده، مقوله‌های اصلی و ارتباط بین مقوله‌ها استخراج شده است.

یافته‌ها: از تحلیل یافته‌ها، دو مقوله اصلی و شش مضمون فرعی و نزدیک به ۲۱ کد برای هرکدام از مضمون‌های اصلی استخراج شده است. دو مقوله فرهنگ دریامحور و فرهنگ دریازدا شده، مقوله‌های اصلی هستند. ابعاد اجتماعی-فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، محیط زیستی-جغرافیا، روانی و تغذیه از مضمون‌های اصلی هستند. کدهای مقوله فرهنگ دریامحور شامل غذای سالم (ماهی سالم و برنج ارگانیک)، حضور کودکان کنار دریا، غذا انگاری ماهی، احترام به بزرگ‌ترها، نظارت دولت بر دریا، خاطره‌سازی با دریا، وجود فک‌های دریایی در نزدیکی روستاها، یگانگی و پاکی دریا، جامعه محلی به‌عنوان محافظ دریا، غلبه صید رودخانه‌ای بر صیادی در دریا، مالکیت اندک قایق، روابط چهره به چهره، جمعیت اندک روستا، مادرانگی دریا، پروراندن عشق جنگل و دریا توأمان، وجود دریا در فولکلور روستا، چسبندگی روستا به ساحل است. مؤلفه‌های فرهنگ دریازدا اعم از ماهی پرورشی، نبود کودکان و فک‌های دریایی در ساحل، پول‌انگاری ماهی، کاهش نظارت دولتی، بیگانگی از دریا، بی‌توجهی جامعه محلی به دریا، هجوم صیادان محلی و غیرمحلی به دریا، زمین‌خواری در سواحل و ویلاسازی، آلودگی دریا، عقب‌نشینی و پسرفت دریا و از این دست است.

کلیدواژه‌ها:

فرهنگ دریامحور، فرهنگ دریازدا شده، توسعه دریامحور، گردشگری، دریای مازندران، دریانجوری و دریازدگی.

نتیجه‌گیری: جامعه محلی منتقد توسعه بی‌رویه، گردشگری بی‌ضابطه و مخرب محیط زیست، عدم نظارت بر مالکیت قایق و همچنین حضور بخش خصوصی لجام‌گسیخته هستند، اما توان مواجهه و اصلاح امور را ندارند. در این میان علوم اجتماعی با آوردن دریا به هسته کانونی مباحث خود و خلق مفاهیم مرتبط با ابعاد اجتماعی دریا، می‌توانند نقش مهمی ایفا کند. می‌توان گفت به‌طور کلی علوم اجتماعی، اندک به ارتباط دریا و انسان در ایران به‌ویژه در شمال کشور پرداخته است.

پیشنهادهای: با وجود دو دریای مازندران و خلیج فارس در جنوب و شمال کشور، علوم اجتماعی ایران، کمتر به ارتباط دریا و انسان پرداخته است. فهم دریا به‌عنوان نه‌تنها موضوعی برای استفاده و بهره‌برداری توسط انسان بلکه به‌عنوان گونه‌ای زنده در کنار انسان، نیازمند مفهوم‌سازی است. علوم اجتماعی در ایجاد سازمان‌های غیردولتی مرتبط با دریا و جلب مشارکت در موضوع دریا، مؤثر و اساسی است.

* نویسنده مسئول: پروین قاسمی

آدرس: دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

ایمیل: p.ghasemi@umz.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۸۷۲۴۴۱۴

^۱ استادیار گروه مردم‌شناسی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، بابلسر، مازندران، ایران، نویسنده مسئول.

p.ghasemi@umz.ac.ir

^۲ کارشناسی، گروه مردم‌شناسی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، بابلسر، مازندران، ایران.

Mohaddesehnoori.12345@gmail.com

۱ مقدمه

بیشتر مردم نسبت به لاک‌پشت‌ها دلسوزی ندارند؛ چراکه قلب لاک‌پشت تا ساعت‌ها پس از شکافته شدن و قطعه‌قطعه شدن همچنان می‌تپد (همینگوی، کتاب پیرمرد و دریا، ۱۳۹۸).

میدانی، روستاها روی دشت ساحلی کم‌شیب شکل گرفته و به پهنه ماسه‌ای ساحل و نوار سبز باغ‌ها و زمین‌های شالیزار متصل می‌شوند. نزدیکی به دهله رودخانه‌ها و آبراهه‌های فصلی (که به دریا می‌ریزند) هم در معیشت (صیادی رودخانه‌ای و ساحلی) و هم در تجربه زیسته مردم روستا نقش دارد. شریعت‌آباد به تأسیسات قدیمی شیلات و محل‌های پهلویی قایق‌های سبک نزدیک است. بهجت‌آباد بیشتر در امتداد بافت مسکونی - خدماتی و مسیرهای دسترسی شهری قرار می‌گیرد. بهجت‌آباد روستایی کوچک است که بافت آن در امتداد ساحل گسترش یافته و خانه‌ها فاصله کمی با خط ساحلی دارند. وجود ساختمان قدیمی شیلات و قایق‌های رها شده در حاشیه روستا، نشانه‌ای از گذشته پررونق صیادی در این منطقه است. هر دو این روستاها از نظر فرهنگی و اقتصادی پیوند نزدیکی با یکدیگر دارند، به‌طوری‌که بسیاری از فعالیت‌های روزمره، روابط خویشاوندی و حتی تجربه زیسته مردم این دو روستا درهم‌تنیده شده است. برای فهم فرهنگ دریامحور در دو روستای مورد مطالعه، نیاز است معنای دریا در زندگی روزمره مردم این منطقه واکاوی شده و نقش آن در شکل‌گیری فرهنگ و اقتصاد محلی بررسی شود؛ در این راستا پرسش‌های فرعی زیر مطرح شده‌اند:

- کارکردهای دریای مازندران و اقتصاد حاصل از آن برای مردم این روستاها کدامند؟
- ساکنان روستاهای ساحلی نقش و معنای دریای مازندران را چگونه درک می‌کنند؟
- تغییرات روابط روستائیان با دریا در گذر زمان (صنعتی شدن و مدرنیته) کدامند؟

چرایی اهمیت پاسخ به این پرسش‌ها شامل موارد زیر هستند:

- منابع طبیعی در زمره ثروت‌های ملی هر کشوری قرار دارد. حفاظت از این منابع بخشی بر عهده دولت و بخشی بر عهده جامعه محلی است، از این رو فهم ارتباط بین جامعه محلی با دریا ضرورت دارد (George 1992, Johnson, Ravnborg, Westermann, and Prodst 2001).
- دریای مازندران به دلیل قرار گرفتن در حصار چندین کشور اعم از روسیه، آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان نقش فراملی دارد. به عبارتی این دریا، ثروت مشترک کشورهای پیرامون است. دریای مازندران با بحران‌های بسیار اعم از پسرقت آب دریا، آلودگی‌های فاضلاب و صنایع

توسعه دریامحور به‌عنوان یکی از رویکردهای نوین در برنامه‌ریزی اقتصادی و فضایی، بر بهره‌برداری پایدار از ظرفیت‌های دریا، سواحل و منابع وابسته به آن تأکید دارد. با این حال، تجربه کشورهای مختلف نشان داده است که موفقیت برنامه‌های توسعه دریامحور صرفاً به عوامل اقتصادی، فنی و زیرساختی وابسته نیست، بلکه متأثر از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع ساحلی نیز هست. از این رو، بررسی نقش فرهنگ در فرآیند توسعه دریامحور از منظر انسان‌شناسی اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. انسان‌شناسی با مطالعه الگوهای زندگی، نظام‌های ارزشی، باورها، دانش بومی و شیوه‌های تعامل انسان با محیط، چارچوبی مناسب برای تحلیل ابعاد فرهنگی توسعه فراهم می‌کند. در جوامع ساحلی، دریا تنها یک منبع اقتصادی محسوب نمی‌شود، بلکه بخشی از هویت فرهنگی، حافظه تاریخی و نظام معنایی ساکنان به‌شمار می‌آید. سنت‌های دریانوردی، آیین‌های مرتبط با دریا، دانش بومی صیادی و شیوه‌های سازگاری با محیط‌های ساحلی، سرمایه‌های فرهنگی ارزشمندی هستند که می‌توانند در مسیر توسعه پایدار نقش‌آفرین باشند. نادیده گرفتن این عناصر فرهنگی، نه تنها موجب کاهش مشارکت جوامع محلی در برنامه‌های توسعه می‌شود، بلکه در برخی موارد به تعارضات اجتماعی، تخریب سرمایه‌های فرهنگی و ناکامی طرح‌های توسعه‌ای منجر می‌گردد. مقاله حاضر با تکیه بر رویکرد انسان‌شناختی، به بررسی ابعاد مختلف تأثیر فرهنگ بر توسعه دریامحور پرداخته و اهمیت توجه به سرمایه‌های فرهنگی و دانش بومی را در تحقق توسعه‌ای پایدار و فراگیر مورد تحلیل قرار می‌دهد. این حوزه ذیل انسان‌شناسی دریایی یا انسان‌شناسی جوامع ساحلی از زیرشاخه‌های انسان‌شناسی فرهنگی قرار می‌گیرد. (Casteel and Quimby 1975; Smith 1977a; Spoehr 1980; Acheson 1981) در این چارچوب، دریا علاوه بر منبع طبیعی، از منظر فرهنگی و نمادین در زندگی جوامع ساحلی نقش دارد.

این پژوهش با تمرکز بر روستای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد نوشهر، در پی آن است به این پرسش کلیدی پاسخ دهد آیا فرهنگ در این روستاهای ساحلی گردشگری، دریامحور است یا خیر؟ بهجت‌آباد و شریعت‌آباد، دو روستای ساحلی حاشیه دریای مازندران، در محدوده شهرستان نوشهر هستند. شهرستان نوشهر در غرب استان مازندران، از استان‌های شمالی کشور ایران واقع شده است. براساس مشاهدات

کالیفرنیا شمالی و جنوبی آمریکا، جزایر اقیانوسی، مناطق آتلانیک شمالی و نواحی سیرکیومپلار Circumpolar، این شاخه و اهمیت منابع دریایی و نقش آن‌ها در توسعه پیچیدگی اجتماع در گذشته بیان شده است (Casteel and Quimby 1975; Fitzhugh 1975; Dumond 1998; Kirch 1995; Arnold 1993; Arnold et al. 2004; Ames and Maschner 1999) (به نقل از 19: Prieto, 2016).

لازروس Lazrus در خصوص نقش انسان‌شناسان در انسان‌شناسی دریایی معتقد است انسان‌شناسان به درک دانش، علل جهانی آسیب‌پذیری، درک خطر و پویایی در راستای قابلیت سازگاری و انعطاف‌پذیری کمک می‌کنند (Lazrus, 2012). به نقل از 75: Vedadhir & Seyedneja, 2015). آنچه اینجا حائز اهمیت است، حضور انسان‌شناسان در جوامع ساحلی و برنامه‌ریزی ساحلی است. «برنامه‌ریزی ساحلی، پروژه مکانی و زمانی است - پروژه‌ای که می‌تواند به «شیوه زندگی» که در برابر تهدیدات آینده برای مکانی به نام ساحل سازمان‌دهی شده است، تبدیل شود. Abram and Wieszkalnys (2013) مشاهده می‌کنند که انسان‌شناسان به‌ندرت به برنامه‌ریزی پرداخته و مطالعات گسترده‌تر سیاستی یا دولتی را ترجیح می‌دهند. در این حوزه هم، تمرکز آن‌ها قطعاً فوکویی و مکانی بوده است (به‌عنوان مثال، Ferguson 1994; Scott 1999)»، Moore. Hilton and Sheehan, 2023:46).

چکیده‌ای از مطالعه‌های انجام‌شده و مفاهیم آن‌ها که بخشی به برنامه‌ریزی ساحلی و بخشی به نگرش انسان‌شناختی به سواحل اشاره دارد، در دو بخش پژوهش‌های داخلی و خارجی در جدول شماره ۱ آمده است. نگارندگان کوشش کرده‌اند تا با استفاده از تجربه‌های موجود نظری، مفهومی و پژوهشی، مفاهیم خاص میدان پژوهشی خود را مورد بررسی قرار دهند.

فلزی که از کشورهای پیرامون به آن ریخته می‌شود، مواجهه است (lamtabriz, Lotfi, and shibam, 2018). Taleghani, Simbar and Ranjkesh Kisomi 2018, انجام مطالعه تطبیقی روستاهای ساحلی این کشورها، داده‌های عمیق و ارزشمندی برای حفاظت و نگهداری دریای مازندران به عنوان میراث طبیعی مشترک کشورها فراهم می‌کند. بنا به این پژوهش و پژوهش‌های آتی انسان‌شناسانه در روستاهای ساحلی کشورهای پیرامون، می‌توان نشست‌های بین‌المللی یا تحقیقات تطبیقی - مقایسه‌ای در سواحل دریای مازندران با هدف بررسی چگونگی حل بحران‌های آن برگزار کرد.

- با توجه به ارزآوری گردشگری، عمده سیاست‌ها معطوف به گردشگری استان شده است (نک. and Gholipour 2020. Salehi. Feizi). در این موقعیت، کم‌تر به جامعه بومی و فرهنگی سواحل توجه شده است. این در حالی است که نحوه زیست و تفاوت‌های زندگی در این مناطق هم می‌تواند به‌عنوان موضوعاتی برای تفکر و تأمل بیشتر باشد.

- بنا به مصاحبه‌ها، جنگل‌های هیرکانی همچنان به‌عنوان رقیب طبیعی برای دریا محسوب می‌شود و این موضوع توجه و تأمل را در مورد دریا تحت‌الشعاع قرار داده است؛ درحالی که وجود دریا برای جنگل‌های هیرکانی ضرورت دارد. از این رو نمی‌توان با اولویت‌بخشی به جنگل، دریا را نادیده گرفت.

بنا به این موارد مطرح‌شده، پرسش از فراز و فرودهای فرهنگ دریا محور و نقش دریا در جوامع ساحلی از منظر انسان‌شناختی و با روش تحلیل روایت در این پژوهش مدنظر قرار گرفته است.

۲ مبانی نظری

این پژوهش در حوزه انسان‌شناسی دریایی یا انسان‌شناسی جوامع ساحلی قرار دارد. انسان‌شناسی دریایی هرچند در «ایران در دوران طفولیت خود به سر می‌برد» (Vedadhir & 2015:75) Seyednejad، اما در دنیا، «انسان‌شناسی دریایی زیر رشته مختص به مطالعه‌های فرهنگ‌های ساحلی از نیمه ۱۹۷۰ (Casteel and Quimby 1975; Smith 1977a; Spoehr 1980; Acheson 1981) مطرح شده است. در مناطق دیگر از دنیا همچون

جدول ۱. مروری بر ادبیات تحقیق از منظر پرسش، روش و نتایج ادبیات تحقیق

نام نویسنده و سال	نام مقاله	روش پژوهش	پرسش مقاله	دست‌آورد
Vedadhir, Abouali & Seyednejad ۲۰۱۵	انسان‌شناسی ماهی‌گیری: مطالعه‌ای مردم‌نگارانه در فرهنگ مردمان ماهی‌گیر در شهرستان ساری	تحلیل محتوای کیفی	فرهنگ مردمان ماهی‌گیر شهرستان ساری و تأثیر عنصر دریا بر زندگی صیادان و خانواده‌هایشان از بعد اجتماعی و فرهنگی	شخصی‌لُتمان به علت دانش انحصاری و آماره خود در زمینه بافت تور و تعیین عمق و جهت ریختن پره در دریا و تشخیص طوفانی بودن دریا برای اقدام به صید در روزهای خاص، از جایگاه خاصی در میان سایر کنشگران ماهی‌گیری ساحلی برخوردار است که او را در جایگاه مقتدرانه‌ای قرار می‌دهد.
.Salehi .Feizi. and Gholipour (۲۰۲۰)	تحلیلی بر تصویر و رفتار سازگار با محیط زیست در مقاصد طبیعت- پایه (مطالعه موردی: شهرستان ماسال)	مطالعه حاضر کاربردی، توصیفی- تحلیلی است.	تأثیر ارتباط با طبیعت و کیفیت محیطی بر تصویر مقصد سازگار با محیط زیست و رفتار سازگار گردشگران در شهر ماسال کدامند؟	یافته‌های تحقیق نشان داد ارتباط با طبیعت و کیفیت محیطی تأثیر معنی‌داری بر تصویر و رفتار سازگار با محیط زیست و تصویر مقصد سازگار با محیط زیست تأثیر معنی‌داری بر رفتار سازگار گردشگران دارد.
Moore. Hilton and Sheehan (2023)	آینده‌نگری در انسان‌شناسی و برنامه‌ریزی ساحلی	مردم‌نگاری	فضا، مکان و حفاظت از فضا در طراحی ساحل از منظر انسان‌شناسی چگونه محقق می‌شود؟	دولت‌ها، صنایع و دیگر بازیگران در حال ایجاد برنامه‌هایی برای نجات سواحل از بحران زیست‌محیطی هستند. لوئیزیانا یک نمونه برجسته است: خاکریزها و سایر اقدامات، زیرساخت‌های نفت و گاز را از آبگرفتگی محافظت می‌کنند؛ زیرا حائل تالاب‌ها به سرعت در حال فرسایش است - که بخش عمده آن به دلیل همین صنعت است. پاسخ اصلی ایالت به ازدست‌دادن زمین، یک طرح جامع ساحلی ۵۰ میلیارد دلاری است. برای روشن کردن چنین پاسخ‌هایی در لوئیزیانا و در سطح جهان، این مقاله به بررسی ادبیات نوظهور می‌پردازد و انسان‌شناسی برنامه‌ریزی ساحلی را حول سه موضوع شکل می‌دهد: (۱) جهت‌گیری‌های جدید نسبت به زمان و مکان، (۲) بازتولید قدرت و سرمایه به نام حفاظت و احیا، و (۳) حذف سایر اشکال ازدست‌دادن زمین و دفاع از طریق الگوهای برنامه‌ریزی تقلیل‌گرای رو زمینی/زیر آبی.

تحقیقات
انجام-
شده
داخلی

تحقیقات انجام‌شده خارجی	Shankar Aswani (2019)	رویکردهای در بوم‌شناسی انسانی ساحلی برای حفاظت از دریا، حفاظت زیستی	استادی	بوم‌شناسی انسانی ساحلی (CHE) چیست؟ رشته‌های بوم‌شناسی انسانی ساحلی که می‌توانند به دانش بنیادی لازم برای طراحی و اجرای برنامه‌های موفق مدیریت و حفاظت از شیلات ساحلی کمک کنند، کدامند؟	بوم‌شناسی انسانی ساحلی (CHE) ترکیبی از رویکردهای نظری و موضوعی مختلف است که بین علوم انسانی و علوم اجتماعی و طبیعی قرار دارد و تعاملات انسانی و ساحلی/دریایی را در مقیاس محلی و از طریق کار میدانی فشرده مطالعه می‌کند. موضوعات مورد علاقه شامل سازگاری‌های ساحلی انسان در گذشته و حال؛ بوم‌شناسی تاریخی شیلات و پیامدهای آینده؛ اشکال محلی حاکمیت دریایی و سیستم‌های اقتصادی؛ امنیت غذایی و معیشت محلی و سیستم‌های دانش بوم‌شناختی بومی/محلی در میان بسیاری از موضوعات تحقیقاتی است. رشته‌های مختلف بوم‌شناسی انسانی ساحلی را در مطالعه شیلات قبیله‌ای، دستی و صنعتی در مقیاس کوچک از اواسط دهه ۹۰ به بعد بررسی شده که می‌تواند به دانش بنیادی لازم برای طراحی و اجرای برنامه‌های موفق مدیریت و حفاظت از شیلات ساحلی کمک کند. حفاظت از دریا اغلب به دلیل عدم درک تعاملات ریزینانه انسان و محیط زیست دریایی در مقیاس محلی شکست خورده است. در این زمینه، همچنین مسیرهای تحقیقاتی در حال توسعه و آینده در بوم‌شناسی انسانی ساحلی و سهم بالقوه آن‌ها برای پرکردن شکاف در رویکردهای موجود برای تحقیقات عملی در حفاظت از دریا اهمیت دارد.
	Prieto, Gabrie,l 2016	انسان‌شناسی دریایی و مطالعه موقعیت‌های ماهی‌گیری در باستان‌شناسی: یک دیدگاه از سواحل شمالی پرو	رویکرد کیفی با روش تحلیل موضوعی بین ۱۰ منطقه نواحی بلولنجک	وابستگی شغلی ماهی- گیران به ماهی‌گیری در دنیای امروز از منظر انسان-شناسی چگونه است؟	اجتماعات ماهی‌گیر دریا می‌تواند از دیدگاه کارکردگرایانه به‌عنوان گروه‌های انسانی که تأکید روی بهره‌برداری از محیط دریایی دارند تعریف شوند. آن‌ها ممکن است به-صورت واضحی وابسته به دریا نباشند. آن‌ها فنون منحصر به فردی را نسبت به تغییرات سریع و در رابطه با حداکثری‌سازی هزینه‌ها و کارکردهای آن که متنوع و باز هستند، توسعه داده و سازگار کرده‌اند (ینسر و همکاران ۱۹۸۰). از دیدگاهی اجتماعی، موقعیت‌های ماهی‌گیری می‌تواند به‌عنوان

گروهی که خودشان را به عنوان مردم دریا، اما با سطح بالایی از موقعیت متفاوت و متنوع از فعالیت‌های منطبق با منابع موجود در اجرا تعریف شود، گاهی کشاورز، گاهی بازرگان و گاهی هم متخصص صنایع دستی پاره وقت باشند.					
منطقه بوللنگ ریجنسی Buleleng Regency دارای منابع ساحلی با پتانسیل بالا است. با وجود توسعه چه از نظر زیرساخت‌ها و چه از نظر اقتصاد جامعه ساحلی، همچنان وضعیت اجتماعی-اقتصادی جوامع ساحلی در رده پایین قرار دارد. این مشکل به دلیل توسعه ناهموار مناطق ساحلی مورد سؤال است. براساس این پدیده، تحقیق سال اول تمایل به شناسایی عزم اجتماعی جوامع ساحلی در استفاده از منابع دریایی دارد. در همین حال، هدف بلندمدت، طراحی مدلی از توسعه مبتنی بر جامعه ساحلی در منطقه بوللنگ ریجنسی است. با توجه به اینکه این منطقه یک منطقه ساحلی است که ساخته شده و مداخله انسانی در استفاده از منابع در منطقه ساحلی شمالی استان بالی وجود دارد، نتایج نشان داد که آویگ-آویگ-awig (قواعد نوشته شده و نانوشته بین ماهی‌گیران با یکدیگر، ماهی‌گیران با دریا و ماهی‌گیران با خدا اعم از نظافت ساحل و دریا، احترام به دریا و ...)، به عنوان یک عزم اجتماعی جامعه ساحلی، یک هنجار مؤثر در تنظیم رفتار جامعه در استفاده از منابع دریایی بود. حقایق دیگر نشان داد که ماهی‌گیری دیگر برای جوامع ساحلی مفید نبود، بنابراین آن‌ها فعالیت‌های خود را به عنوان کارگر یا تاجر پیش بردند و تحریک شدند که کارآفرینی را آموزش ببینند کسانی که از آموزش توانمند و نهادینه نشده‌اند، بر حفظ محیط زیست از طریق کاشت درختان حرا و حفاظت از گیاهان ساحلی تمرکز می‌کنند.	شرایط اجتماعی اجتماعات سواحل در به کارگیری منابع دریایی چیستند و همچنین در بلندمدت، مدل مناسب توسعه مبتنی بر مشارکت جامعه ساحلی کدامند؟	تحقیق پیمایشی تحلیلی از یک منطقه نمونه با تکنیک نمونه‌گیری هدفمند داده‌ها با استفاده از ابزارهای جمع‌آوری داده‌های FGD، مصاحبه‌ها و مشاهدات، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل کیفی	عزم اجتماعی جامعه ساحلی در به کارگیری منابع ساحلی	Wesnawa and Christiawan, 2021	

از دیدگاه وی، دانش بومی صرفاً مجموعه اطلاعات فنی نیست، بلکه بخشی از نظام فرهنگی جوامع محسوب می‌شود که در قالب سنت‌ها، هنجارها، آئین‌ها و روابط اجتماعی انتقال می‌یابد. این دیدگاه در مطالعه جوامع ساحلی و دریایی اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا بسیاری از جوامع ساحل‌نشین دارای نظام‌های دانشی پیچیده‌ای درباره الگوهای جزر و مد، مسیرهای دریانوردی، زمان‌بندی صید، حفاظت از ذخایر آبزیان و مدیریت منابع دریایی هستند. برکس و همکارانش، متون بین‌المللی را بررسی کردند تا بر نقش دانش بوم‌شناختی در پایش، پاسخ به آن و مدیریت فرایندها و عملکردهای اکوسیستم، با توجه ویژه به تاب‌آوری بوم‌شناختی، تمرکز کنند. آن‌ها تنوعی از شیوه‌های محلی یا سنتی برای مدیریت اکوسیستم‌ها یافتند که شامل مدیریت چندین گونه، چرخش منابع و ... بود. برخی از سیستم‌های دانش و مدیریت سنتی با استفاده از دانش بوم‌شناختی محلی برای تفسیر و پاسخ به بازخوردهای محیط مشخص می‌شدند. این مشابه فرآیند مدیریت تطبیقی است که در بسیاری از برنامه‌های مدیریت مناطق حفاظت‌شده گنجانده شده است. (Berkes, Colding, & Folke, 2000: 1251-1262). مدل نظری برکس کمک می‌کند تا نگاه جامعه محلی به‌عنوان بخشی از دانش بوم‌شناختی و تحولات آن را فهم و درک کنیم. متأسفانه یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش بومی و مدیریت اجتماعی در سواحل مورد مطالعه، رو به زوال است و نیاز است تا به‌صورت جدی به آن پرداخته شود.

۳ روش تحقیق

رویکرد مورد استفاده در این تحقیق کیفی با روش تحلیل روایت است. بنا به این روش، داده‌ها عمدتاً از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته، تاریخ شفاهی، خاطرات، روایت‌های شخصی، داستان‌های زندگی ساحل‌نشینان و صیادانی که در ساحل مشغول صیادی بوده‌اند، گردآوری می‌شوند. سعی شده است تجربه و معانی مورد نظر مشارکت‌کنندگان، در قالب روایت‌های آنان ثبت و مستندسازی شود. پس از گردآوری داده‌ها و پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، فرآیند تحلیل با مطالعه مکرر متن‌ها، شناسایی الگوهای روایی، مضمون‌های اصلی، توالی رخدادها، شخصیت‌ها و معانی پنهان در روایت‌ها آغاز می‌شود. در تحلیل روایت، تمرکز تنها بر محتوای گفته‌ها نیست، پژوهشگر با تفسیر روایت‌ها و استخراج مضمون‌های مشترک و تفاوت‌های موجود، به درک عمیق از تجربه زیسته افراد و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی شکل‌دهنده آن دست

مطالعه‌های ماهی‌گیری از ابعاد فرهنگی و سلسله‌مراتبی در داخل کشور ایران، ارتباط جوامع ساحلی با طرح‌های توسعه‌ای اجرا شده در سواحل خارج از ایران، پیشرفت‌های به دست‌آمده از مطالعه دریا در چارچوب بوم‌شناسی انسان ساحلی از جمله ابعاد بسیار ارزشمند پژوهش‌های موجود بودند. پژوهش پیش رو با درنظرگرفتن تحقیقات انجام‌شده، به دنبال این است تا با تکیه بر یافته‌های محققان، گامی در انسان‌شناسی دریایی با تکیه بر ساحل شمالی واقع در حاشیه دریای مازندران بردارد. این پژوهش با توجه به:

- واقع‌شدگی آن در ایران با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی خاص،
- بررسی معنایی دریا برای ساکنان روستاهای ساحلی در مناطق گردشگری استان مازندران،
- بررسی نحوه ارتباط ساکنان با دریا از منظرهای مختلف معاش، فرهنگ، خاطرات ذهنی، احساس مسئولیت اجتماعی، تغذیه، الگوهای سیاسی-اجتماعی و ...،
- فراز و فرودهای فرهنگ دریامحور در جوامع ساحلی طی ۵۰ سال گذشته تاکنون،
- استفاده از لنز انسان‌شناسی در نگاه به معنا و مفهوم دریا در این دو روستای مورد مطالعه،

به ارتباط توسعه و فرهنگ در سواحل ایران پرداخته که در پژوهش‌های نامبرده جدول ۱ کم‌تر به آن‌ها توجه شده است. فرهنگ روستاهای ساحلی طی نیم قرن اخیر چه تحولاتی را طی کرده است. این پرسش کلیدی تحقیق، با شیوه روایت‌پژوهی و تجربه زیسته اهالی روستاهای ساحلی بهجت‌آباد و شریعت‌آباد ما را در فهم و درک فرهنگ جوامع ساحلی یاری خواهد کرد.

اینجا جا دارد به یکی از رویکردهای مهم در انسان‌شناسی محیطی و انسان‌شناسی دریایی، نظریه دانش بومی و مدیریت اجتماعی - بوم‌شناختی منابع است که توسط فیکرت برکس (Fikret Berkes) مطرح شده است، اشاره شود. برکس معتقد است «جوامع محلی در طول نسل‌های متوالی، مجموعه‌ای از دانش‌ها، باورها، ارزش‌ها و شیوه‌های مدیریتی را در تعامل با محیط طبیعی خود توسعه داده‌اند که می‌تواند نقش مؤثری در بهره‌برداری پایدار از منابع ایفا کند» (Berkes, 2018: 24-42).

می‌یابد (برای مطالعه بیشتر در مورد روش روایت‌پژوهی نک. (Reissman 2008).

همان‌طور که بالاتر اشاره شده است، میدان این پژوهش، دو روستای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد واقع در شهرستان نوشهر، یکی از مقاصد گردشگری برای شهروندان دو استان -کلانشهر هم‌جوار؛ تهران و البرز، و همچنین سایر استان‌هاست. فرهنگ روستاها و شهرهای این شهرستان تحت تأثیر هم‌جواری با این دو کلان‌شهر کشور قرار گرفته‌اند. محیط بلافصل هم اعم از روستاهای گرامجان و محدوده رادیو دریا به دلیل هم‌جواری با روستاهای شریعت‌آباد و بهجت‌آباد در این مطالعه مشاهده و در نظر گرفته شده‌اند. بررسی تغییرات فرهنگی جامعه محلی حائز اهمیت است. مشارکت‌کنندگان همان‌طور که در جدول شماره دو آمده است، از دو گروه هستند؛ گروه اول از ساکنان روستا و گروه دوم صیادانی غیر ساکن در روستاهای مورد بررسی هستند که بیشتر از سمت رودخانه غربی قایق به دریا می‌اندازند یا با قلاب ماهی‌گیری می‌کنند. هر دو گروه

به دلیل اثرگذاری روی روند معیشتی ساکنان روستا و به تبع آن تأثیرگذاری روی معنای دریا و الگوهای اجتماعی-سیاسی و فرهنگی روستائینان، مورد توجه قرار گرفته‌اند. اشباع پاسخ‌ها و رسیدن به تکرار از جمله معیارهایی بود که روند گردآوری داده‌ها متوقف شده است.

مفهوم اصلی که در این تحقیق نقطه کانونی می‌باشد، دریاست. مشارکت‌کنندگان هم بنا به سکونت در جوامع ساحلی و هم اشتغال دائم یا موقت در رابطه با دریا، در تحقیق مشارکت کرده‌اند. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۲ آمده است. طی یک سال حضور در سواحل دریای مازندران، به‌صورت پراکنده و در فصول مختلف سال، با ماهی‌گیران و ساکنان روستاها مصاحبه شده است. به عبارتی بیش از صدها فیش مشاهده و ۲۰ ساعت مصاحبه در روند مطالعه میدانی گردآوری شده است. مصاحبه‌ها پیاده و به همراه مشاهده‌ها کدگذاری شدند و کدها در قالب مقولات دسته‌بندی و ارائه شده‌اند. سعی شده است روایت‌ها با مشاهده‌ها، عکس‌ها، نقل قول‌ها، همراه باشند.

جدول ۲. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

نوع ارتباط با دریا	نام روستا	نام مصاحبه‌شونده	سن	شغل	سابقه ماهی‌گیری	سابقه سکونت در بهجت‌آباد و شریعت‌آباد
افراد محلی ساکن روستا	بهجت‌آباد و شریعت‌آباد	آقای س	۷۰	مغازهدار	۳۰ سال	۷۰ سال
		آقای ع و همسرشان	۴۰	املاک	۲۰ سال	۴۵ سال
		خانم ل	۵۲	مغازهدار	همسرشان ۲۰ سال	۵۲
		آقای ر	۴۲	کافه	پدر کارمند شیلات بودند.	۴۲
		آقای ب	۴۰	طلاساز	ماهی‌گیری-تفریحی	۴۰
		آقای س	۶۰	سوپرمارکت	بازنشسته شیلات	۶۰
		آقای ش	۴۴	نمایشگاه ماشین	۱۰ سال	۲۰ سال
کارشناس آب	چالوس	آقای س	۲۷	مرکز تصفیه فاضلاب‌های شهری نوشهر و چالوس	-	ندارد.
صیادان غیرمجاز از طریق دام یا قلاب ماهی‌گیری در ساحل چالوس و نوشهر	نوشهر	آقای ب	۵۰	نگهبان شاغل در نوشهر	سه سال با قلاب	ندارد.
	محمودآباد	آقای ج	۴۸	پیک موتوری	چهارسال با قلاب	ندارد.

ندارد.	۲۰ سال با دام گذاری	مطبخ	۵۲	آقای س	گردگل
دارد.	۲۰ سال با دام گذاری	صیادی و خدمات گردشگری	۴۰	آقای د	رادیودریا و گرامجان
دارد.	۲۰ سال با دام- گذاری	صیادی و خدمات گردشگری	۵۰	آقای ا	چالوس

۴ یافته‌ها و بحث

۳- شیوه سوم؛ تأمین موقت ماهی از دریا به وسیله تور سالیکی یا قلاب ماهی‌گیری بدون مجوز شیلات و به صورت قاچاق^۱.

در شیوه اول عمده مصاحبه‌شوندگان به چندین ساختار سازمانی مرتبط با دریا که بالاتر اشاره شده اعم از بندر، نیروی دریایی و شیلات با نام «مدیریت امور ماهیان خاویاری استان مازندران؛ مرکز صید و فراوری ماهیان خاویاری (شهید کثیری)» مرتبط هستند. از ماهی‌های خاویاری می‌توان به ازون‌برون و تاس‌ماهی اشاره کرد. مردان بهجت‌آباد و شریعت‌آباد در گذشته در شیلات واقع در بهجت‌آباد مشغول به کار بودند. ساختار شیلات از گذشته به امروز تغییر کرده است. در گذشته کارکنان شیلات، دولتی و شرکتی بوده‌اند. امروزه بیشتر کارکنان شرکتی در آن مشغول به کار هستند. ساختار شیلات در ابتدا زیر نظر وزارت جهاد کشاورزی فعالیت می‌کرد. در حال حاضر بنا به آنچه اهالی اشاره می‌کنند، این ساختار دولتی در قالب قرارداد پیمانکاری به بخش خصوصی واگذار شده است. ساختمان متروکه شیلات در بهجت‌آباد وجود دارد. به دلیل رطوبت دریا و بی‌فعالیتی مرکز، تابلوی آن هم رنگ باخته است و به زحمت می‌توان نام مرکز را خواند (نک. شکل ۱). صید ماهی خاویاری و فراوری در شیلات انجام می‌شد. به این نقل قول توجه کنید:

«قدیم، ۲۵ سال پیش اینجا در همین دریا می‌رفتند ماهی می‌گرفتند» (مصاحبه با یکی از صیادان بومی، ۴۰ ساله).

نوع تأکید «همین دریا» حائز اهمیت است. دریای دیروز با دریای امروز به دلیل نوع تعامل با دریا متفاوت است. «همین دریا» به دلیل فراوانی ماهی‌هایی که در سال‌های دهه ۸۰ داشت، متفاوت بوده است. شیلات بزرگ‌ترین صیاد ماهی منطقه بوده است. ساختار دولتی شیلات امکان نظارت و کنترل برداشت و بهره‌برداری از دریا را ایجاد کرده بود و همچنین کارخانه بزرگ فراوری ماهی هم بود.

یافته‌ها در دو دسته‌بندی کلی دریا از منظر فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و همچنین دسته‌بندی روانی-محیط زیستی و جغرافیایی ارائه شده است.

- دریا از منظر فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی و سیاسی

ساخت و مجتمع‌های مسکونی و شهرک‌ها مشاهده می‌شود. تابلوهایی در روستا آدرس دریا را به گردشگران ناآشنا نشان می‌دهد. محصورشدن بین دریا در شمال و رودخانه شرقی و رودخانه فصلی در غرب و فرودگاه در جنوب روستا، توسعه روستاهای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد را محدود کرده است. هرچند این حصارها مانع از ورود گردشگران به روستا نشده است. در این نوار ساحلی، از داخل بهجت‌آباد، امکان آوردن خودرو تا لب ساحل وجود دارد. به‌طور معمول گردشگران و همچنین افراد بومی با خودروهایشان لب ساحل هستند. داخل روستا زمین‌های شالیزار هم دیده می‌شود و هر ساله شالیزارها کشت می‌شوند. چشم‌انداز جنوبی روستاهای مورد مطالعه، جنگل‌های هیرکانی است. بنا به روایت‌های محلی، در گذشته، قسمت‌هایی از روستا با سیم خاردار پوشیده از بوته‌های تمشک محصور بود.

مشاغل خدماتی در داخل روستا و داخل شهرهای نوشهر و چالوس از جمله شیوه‌های تأمین معاش هستند (نک. ستون مشاغل مشارکت‌کنندگان تحقیق در جدول شماره ۲). در بین مشارکت‌کنندگان سه شیوه تأمین معاش از دریا مشاهده شده است:

۱- شیوه اول؛ وابسته به ساختار سازمانی دریامحور،

۲- شیوه دوم؛ صیادی در گذشته و در وضعیت امروز در اشکال جمعی (پره) (نک. Vedadhir & Seyednejad 2015) – فردی (ماهی پرورشی با قفس در دریا) یا مجوز بهره‌برداری از دریا،

^۱ این اصطلاح را صیادان محلی در مورد صید خودشان بیان کردند.

(مصاحبه با خانم ل. ۵۷ ساله ساکن بهجت‌آباد).

گاهی عمل‌آوری خاویار با زنده‌کشی ماهی همراه بود. یکی از کارکنان شیلات با انتقاد از این شیوه، تا از خوردن ماهی پرهیز می‌کند. بخشی از این گفت‌وگو در ادامه آورده شده است:

نگارندگان: شما که شغل‌تان وابسته به ماهی بود. چه دلیلی دارد که ماهی نخورید؟

مصاحبه‌شونده: عذاب و شکنجه‌هایی که ماهی‌ها در دستان ما می‌کشیدند، بعضی از همکاران در شیلات ماهی‌ها را قتل‌عام می‌کردند و زنده‌کشی می‌کردند، حتی نمی‌خواهم به یاد بیاورم» (مصاحبه با یکی از کارکنان بازنشسته شیلات، بهجت‌آباد، ۶۰ ساله).

نبود ماهی، ساختار عریض و طویل شیلات را ضررده ساخت. با نبود ماهی، فعالیت‌های شیلات متوقف و تعطیل می‌شود. دو روایت از عدم فعالیت شیلات در مصاحبه‌ها اشاره شده است. در روایت اول:

«شیلات هم دیگر تعطیل کرده، بسته شده، الان هیچ‌کس نیست» (به نقل از یکی از صیادان محلی ۴۵ ساله).

و در روایت دوم شیلات:

«خصوصی شد و بسته شد. می‌دانید این‌ها مزایده می‌گذارند در طول سال به شما با قیمت مشخصی دریا و ساحل را اجاره می‌دهیم، حالا می‌توانید صید کنید یا نکنید، پرورش می‌دهید یا کار دیگر می‌کنید درواقع امتیاز ماهی‌گیری می‌فروشد و اجازه می‌دهند» (اعضاء خانواده یکی از کارمندان سابق شیلات).

در روایت دیگری هم اشاره شده است:

شکل ۱. تابلوی مرکز صید و فرآوری ماهیان خاویاری در شریعت‌آباد
مأخذ: مطالعه میدانی نگارندگان

اشتغال محلی‌ها و مهاجران شیرازی و اردبیلی و سایر نقاط ایران، در کنار همدیگر، از رونق شیلات در آن روزها خبر می‌داده است. بنا به مصاحبه‌ها، صدور خاویار از این روستا و شیلات به اردبیل و کشورهای همسایه انجام می‌شده است. در یکی از مصاحبه‌ها آمده:

«کلی نیرو داشتند و اینجا کار می‌کردند. خود همین اهالی، اینجا کار می‌کردند و یک سری به‌عنوان نگهبان یک سری به-عنوان آشپز بودند. شغل زیاد بود یک سری از راه دور می‌آمدند. خانه‌هایشان وجود دارد. از شیراز، اردبیل از شهرهای دور می‌آمدند اینجا یک جایگاهی داشتند. آشپز بود اینجا برایشان غذا درست می-کرد امکانات بود» (مصاحبه با یکی از ساکنان محلی، بهجت-آباد).

شیلات علاوه بر فرآوری خاویار، امکان حضور اردوهای آموزشی دانش‌آموزان منطقه را هم ایجاد می‌کرد، یکی از زنان بهجت‌آباد که امروزه مغازه فروش خدمات آشپزخانه دارد، می‌گوید:

«ما را دوران مدرسه به آنجا بردند. ازون‌برون آوردند و شکمش را باز کردند تخم بزرگ‌تر از اشپل و تخم ماهی معمولی که به آن طلای سیاه می‌گویند، در شکمش بود»

قبل از عید اسفند برداشت می‌کردند. ماهی سالمون‌های پرورشی بودند و چون در دریا آزاد بود، به آن سالمون قزل می‌گفتند چون به صورت طبیعی در آب دریا بزرگ می‌شد و خوشمزه بود» (به نقل از مصاحبه آقای ع و همسر ایشان).

در این نوع از پرورش ماهی، احتمال ازبین‌رفتگی یا پارگی تور در مواقع طوفانی یا دستبرد ماهی‌ها به دلیل عدم کنترل ساحل وجود دارد. این حالت برای پرورش ماهی در مزارع توجیه مالی و اقتصادی دارد، اما در دریا هر اتفاقی ممکن است برای قفس‌ها بیافتد. با وجود این خطرات، در مصاحبه با یکی از صیادان اهل گرامجان، اشاره شده است که هزاران قفس زیر دریا وجود دارد.

اشکال دیگر صید تک‌نفره و یا دو نفره، توسط افراد غیرمحملی در ساحل‌های شریعت‌آباد، گرامجان و رادیودریا و خط هشت اتفاق می‌افتد. ساعت ۴ تا ۶ صبح دروازه ماشین رو که به سمت دریا قفل است، برای خودروهای صیادان باز می‌شود. خودروها تا لب دریا می‌روند. هریک از قایق‌ها، دو یا سه نفر و حداکثر چهار نفر -به‌ندرت تک‌نفره- به سمت دریا می‌روند و بعد از چند ساعت با ماهی‌های صید شده برمی‌گردند. این قایق‌ها به‌طور معمول، در ایام تعطیل برای گردشگران استفاده می‌شود. در شریعت‌آباد تنها دو نفر قایق دارند که آن را به ماهی‌گیران اجاره می‌دهند. بنا به تسهیل مالکیت قایق با استفاده از مجوزهای گردشگری و تفریحی و بدون داشتن مجوزهای ماهی‌گیری، امکان قاچاق ماهی پیش از پیش افزایش یافته است. در گذشته:

«کسی وجود نداشت قایق نگه دارد. به استثنای کسانی که تابستون قایق می‌گرفتند و ثبت می‌کردند فقط برای مسافركشی و تفریحی، بیش از حد مجاز اگر این‌ها داخل می‌رفتند قایق را می‌گرفتند و توبیخ می‌کردند. الان نگاه کن در استان مازندران بالای هزار تا قایق داریم. هزار تا نباشد پونصد. خب این‌ها صید غیرمجاز هستند» (به نقل از آقای س، ساکن بهجت‌آباد، ۷۰ ساله).

«البته شیلات را فکر کنم خصوصی کردند دیگر مثل ارگان‌های خاص شرکتی شده، دیگر دولتی نیست و واگذار کردند و الان دیگر هیچ» (مصاحبه با یکی از اعضای خانواده صیادان محلی بهجت‌آباد).

خارج از ساختار شیلات، صید به دو صورت جمعی و فردی انجام می‌شود. در حالت جمعی می‌توان به صید پره اشاره کرد. پره تورهای بزرگی است که گروه‌هایی با ۱۵ تا ۴۰ ماهی‌گیر، در انداختن آن به آب و جمع کردن آن مشارکت دارند. در اصطلاح محلی، پره به آب انداختن یا پره از آب کشیدن می‌گویند. ساختار اجتماعی و سلسله‌مراتب حاکم بر پره نشان از تخصصی بودن آن دارد. لُثمان، مدیریت اجرایی پره را بر عهده دارد و با توجه به شناختی که از هوا و دریا دارد در انداختن پره به آب، کشیدن آن، نحوه عملیات و مدیریت گروه ماهی‌گیران مشارکت‌کننده در پره، گروه را هدایت می‌کند (نک. Vedadhir & Seyednejad 2015). تا یک سال گذشته در ساحل خط هشت در هم‌جواری بهجت‌آباد و شریعت‌آباد، صید پره انجام می‌شده است. وضعیت پره و ماهی‌گیری هم چندان مطلوب نیست. به این روایت توجه کنید:

«همین خط هشت چالوس ما پره داریم کاری کردند که نمی‌تواند دریا برود. همه پره‌هایشان را بالا کشیدند و ماهی‌گیری نمی‌کنند» (مصاحبه با یکی از کارکنان بازنشسته شیلات، بهجت‌آباد، ۶۰ ساله).

بنا به مصاحبه‌های دیگری با ماهی‌گیران ساحل گرامجان، در یک سال اخیر، این پره، فعالیت خود را متوقف کرده و دیگر ماهی صید نمی‌کنند صید فردی یا دو نفره توسط افراد محلی و غیر بومی انجام می‌شود. روایت‌های مرتبط با این بخش از جامعه محلی مربوط به انواع پرورشی با قفس است. به این مصاحبه توجه کنید:

«همسر قفس داشت پرورش ماهی انجام می‌داد. یعنی استخر می‌رفت خرید می‌کرد ماهی ۲۰۰ یا ۳۰۰ گرمی بودند و بعد در دریا قفس‌های خیلی بزرگی که الان در خشکی گذاشتند، بعد ماهی‌ها را می‌ریختند داخل آن قفس‌ها پرورش می‌دادند مثلاً پائیز می‌ریختند

آن‌ها در مورد قاچاق ماهی ازون برون و تاس ماهی تأکید داشتند که اگر این نوع از ماهی را صید کنند، جریمه‌های سنگینی دارد. صید این نوع از ماهی‌ها ساده نبوده و باید به عمق دریا بروند. بخشی از روند صید غیرمجاز در مجموعه تصویر شماره ۳ نمایش داده شده است.

بخش آخر معیشت دریا را می‌توان همان ماهی‌گیری با قلاب دانست که هم اهالی بهجت‌آباد-شریعت‌آباد و هم افراد غیرمحملی در حاشیه رودخانه‌ها انجام می‌دهند. افرادی با تجربه کمتر یا افرادی که قایق ندارند، با قلاب صید می‌کنند:

«برادرم و برادرشهرم هم ماهی‌گیر هستند و بیشتر در رودخانه انجام می‌دهند جایی که به دریا وصل می‌شود داخل دریا که می‌روند باید قایق داشته باشند چون قایق نداریم داخل رودخانه هستیم» (مصاحبه با خانم ل. ۵۷ ساله ساکن بهجت‌آباد).

در این شکل بیشتر ماهی کفال صید می‌کنند و اگر به دنبال صید ماهی بزرگ‌تر مثل ماهی آزاد یا ماهی سفید که مطلوب ماهی‌گیران است، باشند، ماهی‌های کوچک مجدداً به آب برگردانده می‌شوند؛ با این تفاوت که ماهی‌های کوچکی که قلاب را به دهان گرفته‌اند، زخمی شده‌اند و اینکه این زخم‌ها باعث مرگ آن‌ها می‌شود یا خیر، چندان برای ماهی‌گیر مهم نیست. این نوع از صید برای مصرف خانواده است و جنبه فروش و سودآوری ندارد. در سواحل روستاهای مزگاه، کپورچال و خط هشت معمولاً ماهی‌گیرانی که قلاب به دریا انداخته‌اند، دیده می‌شود. این قلاب‌زنی‌ها غیرمجاز هستند. ماحصل این تلاش‌ها و انواع و اشکال ماهی‌گیری، کاهش ماهی است:

«شوهرم همیشه صیادی می‌کرد و سی تا چهل تا ماهی می‌گرفت و پسر هم به ماهی‌گیری علاقه دارد، البته به‌عنوان شغل همیشه چون سال به سال ماهی کمتر می‌شود. صید زیاد می‌شود اما ماهی نه. مثل قبل نیست به تور می‌زدیم، ۱۰۰ تا ماهی می‌گرفتیم الان بیست تا تور می‌زنیم یک ماهی. از ساری یا شیلات استان تور می‌آورند می‌اندازند» (به نقل از همان).

در مصاحبه دیگری آمده است:

«چون صید قاچاق زیاد شده است، ماهی کم شده است. خب اگر کسی بخواهد این همه

شکل ۲. قایق یکی از ساکنان محلی
مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

انواع دیگر قایق‌ها، مثل کرجی که پارویی است و موتور ندارد یا قایق‌هایی که با تیوب درست می‌شوند، برای ماهی‌گیری استفاده می‌شود. این نوع از صیادی هم برای تأمین ماهی خانواده و گاهی هم برای فروش در بازار است. به غیر از پرورش ماهی و پره، عمده این نوع از صیادی غیرمجازند. در مصاحبه با صیادان غیرمحملی خود به غیرمجاز بودن یا قاچاق بودن صیدشان اذعان داشتند و اظهار کردند که نیروهای نظارتی و کنترل دریا یا همان گارد ساحلی، دریا را رها کرده و نظارتی وجود ندارد. در یکی از مشاهدات، ماهی‌گیران در ساحل به قایقی که متعلق به گارد ساحلی بود اشاره کردند و گفت:

«معمولاً میان اخطار می‌دهند و یه ماهی می‌گیرند و می‌روند. گاهی هم البته دستگیری و توبیخ و این موارد وجود داره اما الان دیگه ول کردن» (مصاحبه با آقای د و ۱، ۵۰ ساله و ۴۴ ساله در ساحل رادیودریا و گرامجان).

شکل ۳. مراحل مختلف آماده‌کردن صیادی از آماده‌کردن دام تا دام‌گذاری در دریا و خروج قایق از دریا
مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

جان» (مصاحبه با آقای ش، ۶۰ ساله ساکن بهجت‌آباد).

در راستای مراقبت از دریا، مشارکت‌کننده محلی این پژوهش اشاره کرد:

«به ایده من مثلاً رهبر^۱ را باید یکسال بیاورند، ورودی دریا رو ببندند، این از درد من می‌آید. یک سال رهبر کنار دریا باشد که حدود یک کیلومتر تا یک کیلومتر جرأت نکنند ماهی-گیری کنند، حتی پرنده‌ای پرواز کنند آن را می‌زنند، چون رهبر در این منطقه است. اگر این اتفاق بیوفتد سال دیگرش در رودخانه‌ها باید با دست ماهی بگیرند چون شکار نشدند، چون زیاد می‌شود. الان خیلی بی‌رویه ماهی-گیری می‌کنند» (مصاحبه با آقای ۶۰ ساله کارمند سابق شیلات، ساکن بهجت‌آباد).

و ایده دیگری که توسط یکی از اعضای جامعه محلی مطرح شد:

«یک کاری نکردند که بالاخره این تولید بشود. دوباره در همان دریا مراقبت نکردند. مثلاً به هر حال یک سری پرورش می‌دادند در استخر می‌آوردند در دریا رها می‌کردند برای خودشان که بتوانند مثلاً پنج سال دیگر ده سال دیگر همین‌ها را بگیرند اما نکردند (مصاحبه با آقای ش ۴۴ ساله ساکن بهجت‌آباد).

بنا به مصاحبه‌های انجام‌شده، بخش مهم حفاظت از دریا توسط شیلات انجام می‌گیرد. زمان ماهی‌گیری از زمستان تا ۱۵ فروردین، را شیلات اعلام می‌کند. شیلات، بین اهالی به‌عنوان عامل کنترل دریا و جلوگیری از قاچاق ماهی قلمداد می‌شود که با خصوصی‌شدن، تضعیف شده و محافظان دریا نسبت به صیادان غیرمجاز در موضع ضعف قرار دارند در این وضعیت، همین محافظان به همکاران آن‌ها تبدیل می‌شوند. کارمند سابق شیلات در مصاحبه‌اش می‌گوید:

«دریا رو غارت کردن دخترم دیگر چی بگم در موردش» (همان).

بخش دیگر حفاظت از دریا به دفع زباله و فاضلاب بازمی‌گردد. پروژه‌های تصفیه آب زیر نظر وزارت نیرو در چالوس و نوشهر در دست

هزینه کند برود دریا ولی ماهی نباشد چه فایده داره؛ نمی‌رود» (برگرفته از مصاحبه با کارمند بازنشسته شیلات).

در مصاحبه دیگری به نقش معادن در کاهش ماهی‌ها هم اشاره شده است:

«ماهی آزاد بالادست تخم می‌ریزد و برمی‌گردد به دریا، بعد از اینکه تخم به عمل می‌آید لارو می‌شود و با غریزه خود به دریا برمی‌گردند، آن‌ها طعم آب، سنگ و چاله‌های آب رودخانه را حفظ می‌کنند بعد از سال‌ها برای تخم‌ریزی برمی‌گردند اما این ماشین‌ها و بیل‌هایی که از رودخانه خاک و ماسه برمی‌دارند، علائم راهنمایی را از بین می‌برند. حالت طبیعی رودخانه را به هم می‌زند وقتی ماهی وارد رودخانه می‌شود می‌بیند این آن سنگ نیستند و آب طعم متفاوتی دارد، چون کارخانه ماسه که در بالای رودخانه ایجاد شده باعث تغییر طعم آب شده است، بعد ماهی که می‌خواهد به همانجا برگردد، نمی‌تواند. یکی از علت‌های کمبود ماهی این است» (مصاحبه با یکی از مهاجران گیلانی قدیمی ساکن در بهجت‌آباد).

دریا و صید به‌عنوان محل درآمد معنا و مفهوم خود را همچون گذشته ندارد. صید به‌مثابه شغل دوم یا تفریح یا عادت برای بزرگسالان یا جوان‌ترها مطرح است. حفظ صیادی به‌عنوان شغل، نیازمند مراقبت از دریا بود که به زعم جامعه محلی:

«اگر مراقبت‌ها بیشتر بود الان وضعیت فرق می‌کرد» (به نقل از مریم، ۴۲ ساله ساکن بهجت‌آباد).

در گذشته سربازی، نگهبانی و حراست از دریا را انجام می‌داد و به نقل از محلی‌ها، قانون از آن سرباز حمایت می‌کرد اما امروزه:

«هیچ اهمیتی ندارد و حفاظت نمی‌شه. وقتی من خودم و خانواده‌ام را به خطر می‌اندازم، دزد می‌برم کلانتری ولی هنوز من نرسیدم او را آزاد کردند برگشته سرچایش، خب این می‌شود که مملکت به این وضع افتاده، دیگه منم می‌گم ببر نوش

^۱ اشاره مصاحبه‌شونده به مقام رهبری، در واقع به نقش و اهمیت کنترل حاکمیت بر دریا ارجاع دارد.

در جمع‌بندی این بخش می‌توان گفت که امروزه صیادی در دریا شغل اول ساحل‌نشینان نیست و کلیه مصاحبه‌شوندگان در حوزه‌های خدماتی یا گردشگری و تجاری مشغول هستند و در حاشیه آن به دریا به‌عنوان شغل دوم یا کار تفریحی-فراغتی تکیه می‌کنند.

- دریا از منظر روانی و محیط زیستی - جغرافیایی

آیا ساحل‌نشینان در هنگام فراغت به ساحل و دریا مراجعه می‌کنند؟ آیا روی آن‌ها به سمت ساحل است؟ آیا دریا اهمیت معنایی را نزد ساکنان روستاهای ساحلی بهجت‌آباد و شریعت‌آباد دارد یا خیر؟ طی چهار دهه اخیر این مؤلفه‌ها، تفاوت‌های بسیاری داشته‌اند.

یکی از ویژگی‌های جوامع ساحلی، مراجعه به دریاست. به دو نقل قول از وقت‌گذرانی هر روزه ساکنان با دریا توجه کنید:

- «ما در دریا بزرگ شدیم، از قبل از انقلاب که دریا می‌رفتیم تا بعدش در دریا بودیم تا الان که هشت سال نه سال کنار دریا هستم ولی نرفتم و شنا هم نکردم، ما با دریا در ارتباط بودیم» (مصاحبه با آقای ر. ۴۲ ساله ساکن بهجت‌آباد).

- «تابستان ساعت دوازده ناهار را خانه می‌خوریم همه بچه‌های محل جمع می‌شدیم یک‌جا، از ساعت دو تا هفت در دریا شنا می‌کردیم. من شش سال است اصلاً وارد دریا نشده‌ام» (مصاحبه با آقای ر. ساکن بهجت‌آباد).

امروزه دریا دیگر محل مراجعه افراد ساحل‌نشین نیست. عدم ارتباط با دریا به دو گونه رخ می‌دهد: یکی قطع ارتباط با دریاست که در هر دو مصاحبه‌ها آمده است. نوع دیگری از ارتباط به‌صورت مراجعه گاه‌گاهی برای تمرکز ذهنی و کسب آرامش در کنار دریاست. یک مورد در مصاحبه‌ها اشاره شده است که دختر جوان خانواده در ایامی که تمرکز ذهنی نداشت هرازچندگاهی به ساحل می‌رفت.

گسست جامعه محلی از دریا به دلایلی اتفاق افتاده است. یکی از دلایل مشاغل خدماتی است که مصاحبه‌شوندگان با آن امرار معاش می‌کنند. برای مثال هر دو مصاحبه‌شونده‌ای که از آن‌ها نقل قول شد، دارای مشاغل خدماتی یا نمایشگاهی ماشین بوده‌اند. دلیل دیگری که خود ساحل‌نشینان به آن اشاره کردند، آلودگی و سموم موجود در آب دریاست. به این نقل قول توجه کنید:

«فاضلاب را به دریا می‌ریزند، اگر برویم مریضی پوستی می‌گیریم. دریا دیگر آلوده شده است یکی دیگر همین مسافرانی که می‌آیند فکر می‌کنند زباله‌هایشان را جمع می‌کنند؟ من که از تهران به اینجا می‌آیم نیاز به سرویس بهداشتی دارم وجود ندارد..... گردشگر همون ساحل

انجام است که فاضلاب خانگی را تصفیه و سپس به سمت دریا هدایت می‌کند، اما در مصاحبه‌ها به لجن حاصل از تصفیه آب در تصفیه‌خانه‌ها، هتل‌ها و خانه‌هایی که مستقیم فاضلاب خانگی را به دریا می‌ریزند، اشاره شده است. آلودگی دریا از مواردی بود که بسیار تکرار شده و یکی از وجوه مقایسه دریای گذشته و دریای امروز بود:

«دیگر دریای سالمی وجود ندارد، الان شما نگاه کنید کدام جوان را در ساحل می‌بینید. شب که می‌شد ده پانزده نفر جمع می‌شدیم..... هر روز لب ساحل بودیم..... آب سالم نیست، هر چیزی می‌بینید به غیر از ماهی. زمانی که هوا طوفانی هست می‌بینید که چقدر آشغال و پلاستیک در ساحل هست. در همین ساحل فک دریایی می‌دیدیم..... چه شد که دیگر نیست؟» (مصاحبه با آقای ر. ۴۲ ساله ساکن بهجت‌آباد).

ماهی تمام شده است، مراقبت کافی وجود ندارد، دریای یارای جبران ندارد، با همه اینها طعم و مزه در ذهن انسان به یادگار می‌ماند که برگرفته از طعم خاص این دریا است. دریای جنوب ماهی‌هایی با طعم شوری دریای خلیج فارس را پرورش می‌دهد، اما طعم ماهی سفید دریای مازندران این‌گونه نیست و محلی‌ها در مصاحبه خود به آن اشاره کرده‌اند:

«ماهی شمال خوردیم دیگر ماهی جنوب را نمی‌تونیم بخوریم. ماهی آزاد و ماهی سفید بیشتر می‌خوریم، اما ماهی کفال کم‌تر، آب فاضلاب وارد دریا شد، چون همه مریض شدند، همه مرده بودند، روی سطح دریا می‌آمدند» (برگرفته از مصاحبه خانم ل. ۵۷ ساله ساکن روستای بهجت‌آباد).

دریا برای افراد صرفاً با ماهی‌گیری معنا ندارد. یکی از ماهی‌گیران محلی که دیگر توان ماهی‌گیری ندارد، در خانه با قلاب و دست حصیر ماهی می‌یافت و از این طریق معاش خانواده را تأمین می‌کند.

آنچه در این میان قابل تأمل است شکل‌گیری فولکلور و فرهنگ عامیانه مبتنی بر دریا است. در روایت‌های محلی، دریا رنگ آبی خود را به چشمان کودک در بطن مادری می‌بخشد که در دوران بارداری به دریا خیره شود. روایت خاص دیگری در مصاحبه‌ها اشاره نشده است. این در حالی است که دریا در ضرب‌المثل‌های ایرانی استفاده می‌شود مثل «قطره قطره جمع گردد وانگهی دریا شود» یا «وقتی کنار دریا می‌رود باید یک تنگ آب با خود برد» که برای نشان دادن اهمیت پس‌انداز یا بدشانس بودن فرد است.

محل زندگی فک‌ها بود» (مصاحبه با آقای ر. ۴۲ ساله ساکن شریعت‌آباد).

نماد دیگر پاکی دریا، زبلله‌هایی است که بعد از هر طوفان، امواج دریا به ساحل می‌آورد. بنا به مصاحبه‌ها، عمق دریا، پاک است و ناپاکی را به ساحل پس می‌زند. این از منظر جامعه محلی عکس‌العمل دریا نسبت به عمل انسان، دانسته می‌شود.

وجه دیگر نگاه مسؤولان جامعه محلی و نگاه گردشگران، مقایسه نوع خاطرات دریا در ذهن گردشگران و در ذهن جامعه محلی است. خاطراتی که از دریا در بین محلی‌ها گفته می‌شود، از حضور بلندمدت و زندگی آن‌ها در حاشیه دریا شکل گرفته است. به این بخش از مصاحبه با یکی از ساحل‌نشینان توجه کنید:

«یک روز شنا کردم، رفتم زیر آب، صدایی نمی‌آمد و هیچ قایقی هم در آب نبود. احساسی که داشتم و آن حالت وهمی که وجود داشت جالب بود. طوری بود که انگار توهم می‌زنم. یک بار دیگر برای ماهی‌گیری رفتم، هشت صبح بود، قلاب انداختم. کمی بعد نگاه کردم انگار آب در حال بالا آمدن است. پس اینکه می‌گویند دریا جزر و مد ندارد، درواقع دارد. چندین ساعت بعد همان مکان آب دریا از قد من نیز رد شده بود. دریا همه‌اش خاطره است. یک بار دیگر سال ۶۹ سالی که زلزله رودبار بود. کنار دریا بودم و صبح دیدم موج‌های بلند در حد صد تا صد و پنجاه متر در ساحل ایجاد شد. دلیلش زلزله بود، مردابی هم ایجاد شد که آن مرداب الان خشک شده است» (مصاحبه با آقای ش. ۴۴ ساله ساکن بهجت‌آباد).

در نگرش گردشگران، چون ساعت‌های ماندن در ساحل کوتاه و گذراست، خاطرات شکل نمی‌گیرند:

«برای بقیه دریا خاطره‌ای ندارد. همین کسانی که این‌جا نشسته‌اند خانم‌هایشان را برده‌اند دریا، همان‌جا غذا خوردند و آشغال‌هایشان را هم همان‌جا ریخته‌اند» (به نقل از مصاحبه با ساکنان روستا).

حامش را هم انجام می‌دهد» (به نقل از مصاحبه با آقای ب. ۴۰ ساله ساکن بهجت‌آباد).

آلودگی دریا توسط گردشگران، در همه مصاحبه‌ها اشاره شده است. در اینجا دو مقوله «نگاه مسؤولانه» و «نگرش گردشگرانه» در مصاحبه‌ها مطرح است. در نگاه مسؤولانه، کم‌ترین اتفاقی که می‌افتد گوشزد کردن به گردشگران است. بنا به مصاحبه‌ها گردشگران این نگاه را بر نمی‌تابند و نسبت به این نگاه یا بی‌تفاوت یا معترض هستند. در یکی از مصاحبه‌ها اشاره شده است:

«اعتراض هم کنیم می‌گویند به شما ربطی ندارد» (به نقل از یکی از ساکنان محلی بهجت‌آباد).

در مصاحبه دیگری آمده است:

«قبلاً مردم در قبال دریا و جنگل احساس مسؤولیت می‌کردند، ولی الان بی‌تفاوت هستند. همه کار می‌کنند و همه‌جا آشغال می‌ریزند. اگر بخوای حرفی بزنی بد می‌شوی، از طرف دیگه حمایت هم نمی‌شوی (برگرفته از مصاحبه با آقای ر. ساکن بهجت‌آباد).

از منظر جامعه محلی، حمایت، حمایت دولت از جامعه محلی است. بنا به مصاحبه با ساکنان و مشاهده دریا طی روزها و زمان‌های متوالی، حضور دولت و نظارت دولتی بر دریا کاهش یافته است. در گذشته نهادهای تابعه وزارت جهاد و کشاورزی مثل مراکز صید و فراوری ماهیان خاویاری هم به‌عنوان بهره‌بردار دریا و هم به‌عنوان ناظر، نقش فعالی ایفا می‌کرد. امروزه در مصاحبه‌ها به جایگزینی بخش دولتی با بخش خصوصی و حمایت‌های اندک از نگاه مسؤولان جامعه محلی نسبت به دریا، اشاره شده است.

در مقابل این آلودگی دریا یا ناشی از سموم و فاضلاب‌ها یا ناشی از بی‌توجهی گردشگران به پاکی ساحل و دریا، پاکی دریا با نشانه‌هایی چون حضور فک‌های دریایی در گذشته خود را نشان می‌دهد. از منظر مشارکت‌کنندگان پژوهش، حضور فک دریایی نمادی از پاکی طبیعت بود که امروزه از آن‌ها در سواحل دریای مازندران اثری نیست. به این نقل قول توجه کنید:

«در همین ساحل فک دریایی ... که بهش می‌گفتیم سگ آبی، آنقدر زیاد بودند که در ساحل رژه می‌رفتند ولی الان وجود ندارد. ما از ترس سگ آبی که می‌گفتند آدم می‌خورد، بعضی اوقات جرأت نمی‌کردیم دریا برویم. اینجا

- فرهنگ مرتبط با کلیه ابعاد فرهنگی- اجتماعی- جغرافیایی، محیط زیستی، تغذیه، روانی و سیاسی است.
- وزن هر کدام از ابعاد نامبرده با توجه به کدهای برگرفته از مصاحبه‌ها متفاوت است. برای مثال ابعاد فرهنگی- اجتماعی کدهای بیشتری را دربر می‌گیرد.
- غلبه ابعاد اقتصادی در فرهنگ دریازدا شده نسبت به فرهنگ دریامحور بیشتر شده و نشان می‌دهد که ابعاد اقتصادی در زندگی اکنون اهمیت دارد.
- نگرش چندجانبه جامعه محلی نسبت به دریا.

طی حرکت از فرهنگ دریامحور به فرهنگ دریازدا شده، در ابعاد اقتصادی، رونق و وفور ماهی جای خود را به کمپایی داده است. در وضعیت کمپایی، هر امکانی از جمله صیادی غیر مجاز رخ می‌دهد. هر روزه بسیاری از شهروندان در کنار شغل اصلی خودشان، ماهی‌گیری به‌صورت غیر مجاز را به‌عنوان شغل دوم برای کسب درآمد یا تأمین ماهی سفره خانواده دنبال می‌کنند. این وضعیت به الگوهای خاص اجتماعی، سیاسی و حتی دینی یا فرهنگی منجر شده است که در بخش دریا از منظر اقتصاد، ذهن و زبان جامعه محلی اشاره شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از تغییراتی در الگوهای تغذیه‌ای، مراجعه به دریا، روابط اجتماعی، نگرش جامعه محلی به دولت و حضور آن، ادبیات عامیانه و دریا در اندیشه جامعه محلی است. می‌توان از این تغییرات، حرکت از فرهنگ دریامحور به فرهنگ دریازدا شده یاد کرد. در فرهنگ دریامحور، مالکیت قایق از آن دولت و جامعه محلی به‌ندرت ملک قایق بود. دولت نظارت کافی روی دریا داشت، نبود صید غیرمجاز، رعایت زمان تخم‌ریزی هنگام صید و بسنده کردن به صید رودخانه‌ای موجب فراوانی ماهی در دریا شده بود. در بازار ماهی‌فروشان، ماهی در برابر کالا، داد و ستد می‌شده است. ماهی برای پول و قلاچاق ماهی، امروزه از جمله مفاهیم قایل تعریف در جامعه محلی است. به‌مرور زمان با گسترش مالکیت قایق، سرازیر شدن فاضلاب‌های شهری رو به افزایش به دلیل افزایش جمعیت و همچنین نوع مصرف مدرن آب مثل کارواش و فاضلاب هتل‌ها، وفور ماهی به کمپایی ماهی، تغییر کرد. دریا در این وضعیت دیگر همچون گذشته، برای جامعه محلی معنادار نیست. کودکی و دریا در مصاحبه‌ها بسیار اشاره شده است، اما در وضعیت دریازدایی فرهنگ، خانواده‌های محلی، کم‌تر مایل هستند کودکان‌شان اوقاتی را کنار دریا سپری کنند. گردشگران نسبت به افراد محلی در سواحل حاشیه دریای مازندران، حضور پررنگ‌تری دارند. زمان اندک سپری شدن کنار دریا به گردشگران، دلبستگی از نوع دلبستگی جامعه محلی به دریا و خاطره‌سازی با دریا در این زمان اندک رخ نمی‌دهد. در نوع دریای توصیف‌شده از زبان جامعه محلی، به دلیل اقامت طولانی در ساحل، مشاهده فک‌های خزری، پاکی دریا و منحصر به فرد بودن دریا بیان شده است. امروزه زباله‌هایی که پس از بارندگی و طوفان از دریا به ساحل

دو مقوله مادرانگی و خیانت نیز در مصاحبه‌ها مطرح است. مادرانگی به دریا نسبت داده شده است و انسان در قبال مادرانگی دریا، خیانت کرده است. به این نقل قول توجه کنید:

«دریا خیلی مهربان است. دریا خیلی نان به ما می‌دهد مخصوصاً ما ساحل‌نشینان. همه صیادان از دریا نون می‌گیرند. در روز هیچ کار نکنند خیلی راحت روزی دو تا سه تومن از دریا نون می‌گیرند دریا مهربان است. اگر دریا زبان داشت به ما می‌گفت من این همه به شما لطف می‌کنم به شما روزی می‌دهم ولی شما خیانت می‌کنید» (برگرفته از مصاحبه با آقای س، ۶۰ ساله روستای بهجت‌آباد).

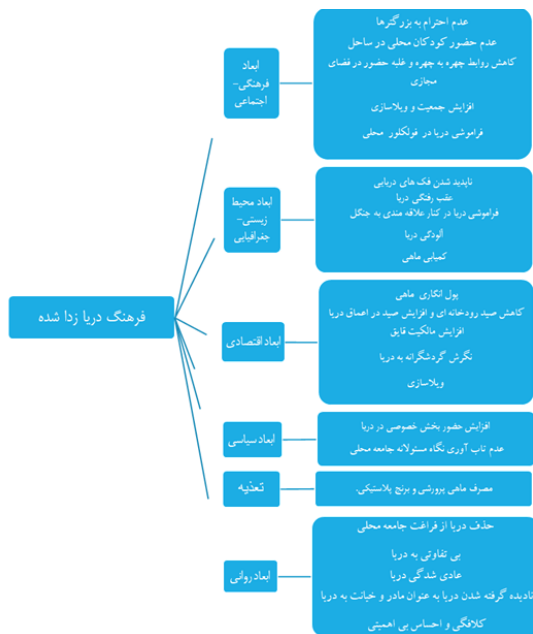
بخش دیگری که در یکی از مصاحبه‌ها به آن اشاره شده، اهمیت دریا برای حفظ جنگل‌های هیرکانی است. فرهنگ جوامع ساحلی در شمال ایران، تحت تأثیر وجود جنگل‌های هیرکانی و اولویت دادن به جنگل در مقابل دریاست. همانطور که در یکی از مصاحبه‌ها ذکر شده است رطوبت دریا در شکل‌گیری جنگل اهمیت اساسی دارد و نمی‌توان یکی را بر دیگری برتری بخشید.

۵ تحلیل یافته‌ها: از فرهنگ دریامحور به فرهنگ دریازدا شده

در این قسمت به پرسش اصلی پژوهش بازمی‌گردیم: آیا در روستاهای ساحلی مورد بررسی، فرهنگ، دریامحور است یا خیر؟ آنچه در بالا توضیح داده شده تغییرات ظرفیت تحمل دریا، الگوهای معیشتی و اقتصادی حاشیه دریا طی دهه‌های اخیر است. در این وضعیت دریا در تفکر و زندگی اجتماعی ساحل‌نشینان تغییراتی داشته است. طی روند مصاحبه و استخراج داده‌ها، به دو مقوله مهم و اساسی برای این روستاها، دست یافتیم:

- فرهنگ دریامحور
- فرهنگ دریازدا شده. (برای نگاه سریع به مقوله‌های مطرح‌شده حول فرهنگ دریامحور و فرهنگ دریازدا شده به نمودار 3 و 4 نگاه کنید).

ابعاد فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، محیط زیستی-جغرافیایی، تغذیه و روانی در هر دو فرهنگ مورد بررسی قرار گرفته است. مؤلفه‌های به دست آمده در هر دو این فرهنگ‌ها برگرفته از مصاحبه با مشارکت-کنندگان پژوهش بوده است. حضور این ابعاد در فرهنگ دریامحور و دریازدا شده حاکی از نکات ذیل است:

نمودار 4. مؤلفه های فرهنگ دریازدا شده

مأخذ: پژوهش میدانی نگارندگان

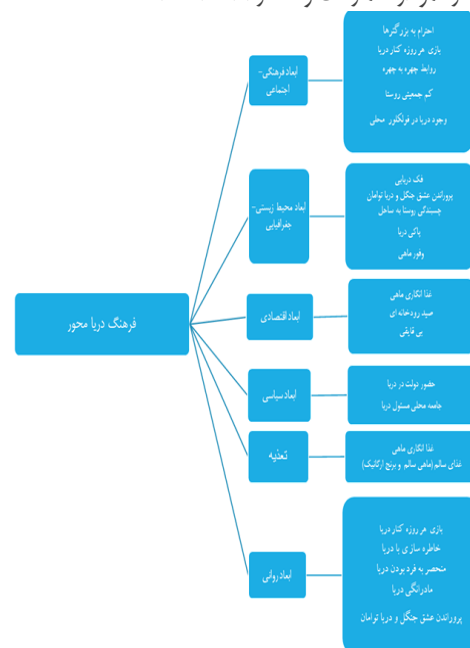
۶- جمع بندی و نتیجه گیری

انسان شناسی دریایی از جمله شاخه های ذیل انسان شناسی فرهنگی است که در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در این مقاله سعی شده است ذیل این حوزه، مطالعات انسان شناختی دریا و ارتباط جامعه محلی با دریا در دو روستای ساحلی بهجت آباد و شریعت آباد شهرستان نوشهر استان مازندران مورد مطالعه قرار گیرد. این مطالعه با استفاده از رویکرد کیفی و روش تحلیل روایت انجام شده است. یافته های این پژوهش نشان می دهد که ارتباط ساحل نشینان با دریا طی دهه های گذشته دستخوش تغییرات بسیاری شده است. این تغییرات در طیفی از فرهنگ دریامحور تا دریازدایی فرهنگ نشان داده شده است. ابعاد اجتماعی- فرهنگی فرهنگ دریامحور از مؤلفه هایی چون احترام به بزرگ ترها، بازی هر روزه کنار دریا، روابط چهره به چهره، کم جمعیتی روستا، وجود دریا در فولکلور محلی برخوردار است.

ابعاد روانی و سیاسی فرهنگ دریامحور از مؤلفه هایی چون نظارت دولتی و جامعه محلی بر دریا، دلبستگی به دریا، قائل بودن یگانگی برای دریا، خاطره سازی با دریا، قائل بودن نقش مادر برای دریا تشکیل شده است. ابعاد اقتصادی بر وفور ماهی و صید رودخانه ای، نبود رانت زمین و ویلاسازی، نبود فراوانی مالکیت قایق دلالت داشته است. ابعاد جغرافیایی و محیط زیستی و تغذیه هم شامل وجود فک های دریایی در ساحل، پاکی دریا، عدم عقب رفتگی دریا، عشق به دریا توأم با عشق به جنگل و همچنین تغذیه سالم با ماهی برگرفته از دریا است.

آورده می شود، به عنوان عکس العمل دریا نسبت به بی توجهی انسان در حفاظت و نگهداری از دریا درک و فهم می شود.

تغییرات الگوهای سیاسی هم حائز اهمیت است. دو نوع الگوی فکری ایجاد استبداد دریایی تا خروج دریا از سیطره دولت و واگذاری آن به مردم به صورت کامل وجود دارد. امروزه نظارت بر دریا جز در موارد امنیتی و تجاری، کمتر اتفاق می افتد. به عبارتی ماهی های دریا به بخش صیادی و ماهی گیران غیرمجاز و مجاز واگذار شده است. لزوم کنترل و نظارت دریایی در اکثر مصاحبه ها اشاره شده است. تنها در یکی از مصاحبه ها به واگذاری دریا به مردم اشاره شده است. در این مصاحبه آمده است که دولت متولی خوبی برای دریا نمی تواند باشد؛ لذا باید به مردم واگذار شود. از منظر این گروه، وابستگی سازمان بهداشت، اداره آب و فاضلاب و همچنین سازمان محیط زیست به مجموعه دولت، به دلیل مستقل نبودن نظر و آراء آن ها از دولت به ناپدید گرفتن واقعیت های موجود در دریا انجامیده است. هر کدام از این الگوها و شیوه های واگذاری آن قابل تأمل هستند. دریاچه ارومیه و خشک شدن آن، در برخی از مصاحبه ها به عنوان آینده احتمالی دریای مازندران ذکر شده است. در شیوه دوم از اصطلاح «مادری برای دریا باشیم» استفاده شده است. در هر دو شیوه، لزوم مراقبت از دریا دیده شده است. مؤلفه های دریا از منظر اقتصاد، مدیریت منظر روانی و همچنین دریا از منظر الگوهای سیاسی- اجتماعی مدیریت دریا در نمودار شماره 3 و 4 در ادامه آمده است.

نمودار 3. مؤلفه های فرهنگ دریامحور

مأخذ: پژوهش میدانی نگارندگان

ندارد. از منظر علمی دریاگرایی برای انسان زمانی ایجاد می‌شود که به دلیل حرکت دریا، مایع گوش میانی حرکت کرده و فرمان حرکت به مغز می‌دهد، اما پاها هم‌زمان فرمان ثبات می‌دهند. پیام‌های ناشی از ناهماهنگی میان فرمان‌های حرکتی و بدن به مغز، باعث دریاگرایی می‌شود. جامعه محلی منتقد توسعه بی‌رویه و گردشگری بی‌ضابطه و مخرب محیط زیست، مالکیت قایق و همچنین حضور لجام‌گسیخته بخش خصوصی بوده، اما توان مواجهه با این سیل خروشان را ندارند. هماهنگی هردو وجه درک و فهم رنجش دریا و حرکت برای اصلاح امور، از اقدامات ضروری است. در این میان علوم اجتماعی با آوردن دریا به هسته کانونی مباحث خود و خلق مفاهیم مرتبط با ابعاد اجتماعی و فرهنگی دریا، می‌تواند در خلق این هماهنگی نقش مهمی ایفاء کند. می‌توان گفت به‌طور کلی علوم اجتماعی خشکی‌محور و بسیار اندک به ارتباط دریا و انسان در ایران به‌ویژه در شمال کشور پرداخته است. توجه علوم اجتماعی در ایجاد سازمان‌های غیر دولتی مرتبط با دریا و معطوف کردن توجه آن‌ها به دریا، مؤثر و اساسی است.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسؤول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سه‌م نویسندگان در پژوهش

۸۰ درصد نویسنده اول و ۲۰ درصد نویسنده دوم

تضاد منافع

نویسنده (نویسندگان) اعلام می‌کند (می‌کنند) که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده (نویسندگان)، از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌کند (می‌کنند).

اما کلیه این مؤلفه‌های فرهنگ دریامحور در فرهنگ دریازدا شده، شکل وارونه دارند. از مؤلفه‌های فرهنگ دریازدا شده، غذاهای فرآوری شده (برنج پلاستیک و ماهی پرورشی)، بی‌تفاوتی ساحل‌نشینان به دریا، پول‌انگاری ماهی، کلافگی و احساس بی‌اهمیتی ساحل‌نشینان، کاهش نظارت بخش دولتی و افزایش حضور بخش خصوصی در دریا، نگرش گردشگرانه به دریا، ناپدید شدن فک‌های دریایی، روزمرگی و معمولی‌شدن دریا، آلودگی دریا، عدم تاب‌آوری نگاه مسؤولانه جامعه محلی، جایگزینی صید رودخانه‌ای با صید در اعماق دریا، فراوانی مالکیت قایق، زندگی اینترنتی، ساحل‌خواری و غلبه ویلاسازی، خیانت به دریا، ترجیح جنگل به دریا، نبود دریا در ادبیات عامیانه و در پایان عقب‌رفتگی دریا و فاصله روستا از ساحل بنا به یافته‌های تحقیق استخراج شده‌اند. مروری بر ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر دریای مازندران و سواحل آن از منظر گردشگری مدنظر بوده‌اند. این مطالعات کم‌تر بر کاربرد روش‌های مردم‌شناختی با تمرکز بر فرهنگ ساحل‌نشینان تمرکز داشته است. این مطالعه هم از نظر میدان مورد مطالعه دو روستای بهجت‌آباد و شریعت‌آباد نوشهر و هم از نظر پرسش‌ها و رویکردها و روش‌های مطالعه انسان‌شناسانه، سعی کرده است تا فرهنگ دریامحور در روستاهای ساحلی شمال ایران را مورد مطالعه قرار دهد.

این دو فرهنگ دریامحور و دریازدا شده، کم‌تر در ادبیات تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه بررسی این دو فرهنگ را می‌توان در دو اصطلاح «دریازدگی» و «دریاگرایی» یا دریازدگی، استعاره از ارتباط دریا و جامعه محلی بیان کرد. دریازدگی در ادبیات عامیانه و گفت‌وگویی ما وجود ندارد و کم‌تر رنجش دریا از انسان دستمایه پژوهش‌های انسان‌شناختی و خارج از حوزه انسان‌شناسی است. یکی از اقدامات علوم اجتماعی، در راستای فهم دریا به‌عنوان نه‌تنها موضوعی برای استفاده انسان بلکه به‌عنوان گونه زنده در کنار انسان، «مفهوم‌سازی» است. واژه دریاگرایی یا دریازدگی در ادبیات گفت‌وگویی ایرانیان از دیرباز وجود داشته است و این نشان از حضور این عنصر طبیعی در زندگی اجتماعی می‌دهد. می‌توان این دو استعاره را این‌گونه معنا کرد: دریا رنجیده شده و جامعه محلی از رنجش دریا به دریازدگی دچار شده‌اند. به عبارت دیگر جامعه محلی پیام‌های رنجش دریا را درک کرده است اما قدرت و توان حرکت برای اصلاح امور را

Reference

- Arnold, Jeanne 1993 Labor and the Rise of Complex Hunter-Gatherers. *Journal of Anthropological Archaeology* 12:75-119. 6. Arnold, Jeanne, Michael Walsh and Sandra Hollimon 2004 The Archaeology of California. *Journal of Archaeological Research* 12(1):1-73.
- Ames, Kenneth and Herbert Maschner 1999 *Peoples of the Northwest Coast : their archaeology and prehistory*. Thames and Hudson, New York.
- Abram, Simone, and Gina Wieszkalnys. 2013. "An Introduction." In *Elusive Promises: Planning in the Contemporary World*, ed. Simone Abram and Gina Wieszkalnys, 1-33. New York: Berghahn
- Alamtabriz, A. , Taleghani, M. , Simbar, R. and Ranjesh Kisomi, Y. (2018). The Role of Media Personnel Empowerment in Managing the International Ecological Crisis of the Caspian Sea. *International Relations Researches*, 7(26), 157-178. (in Persian)
- Berkes, F., Colding, J., & Folke, C. (2000). Rediscovery of traditional ecological knowledge as adaptive management. *Ecological Applications*, 10(5), 1251-1262.
- Berkes, F. (201۸). *Sacred Ecology* (۴rd ed.). New York: Routledge.
- George, S. (1992) Generalization in rural development: eleven villages in south Gujarat. *Journal of International Development*. 18. Z: pp 434-762.
- Aswani, Shankar (2019) Perspectives in coastal human ecology (CHE) for marine conservation, *Biological Conservation* (236) 223-235 <https://doi.org/10.1016/j.bioc.2019.05.047> Received 26 February 2019; Received in revised form 13 May 2019; Accepted 23 May 2019
- Acheson, James 1981 *Anthropology of Fishing*. *Annual Review of Anthropology* 10:275-316.
- Casteel, Richard and George Quimpy 1975 *Maritime Adaptations of the Pacific*. World Anthropology. Mouton & Co., Netherlands.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Fifth edition. SAGE. Chicago / Turabian
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Second Edition, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J. W; V. L. Plano Clark; M. L. Guttman and E. E. Hanson (2003). *Advanced Mixed Methods Research Design*. In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral*

- Research (pp. 209–240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J., W. and V. L Plano Clark, (2007). Designing and Conducting Mixed
- Dumond, Don 1998 Maritime Adaptations on the Northern Alaska Peninsula. *Arctic Anthropology* 35(1):187–203.
- Firdaus Hamta (2016) . Economic behavior of small-scale fishing households on the coast of Batam. *Equilibria journal*. Vol 3 No 2 2016
- Ferguson, James. 1994. The Anti-Politics Machine: Development, Depoliticization, and Bureaucratic Power in Lesotho. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Fitzhugh, William 1975 Prehistoric Maritime Adaptations of the Circumpolar Zone. World Anthropology. Mouton Publishers, Paris.
- Hemingway, Ernest (2025) The Old Man and the Sea, Translated by Najaf Daryabandari, Kharazmi publication.
- Hilton, Theodore & Moore, Sheehan (2023) Futures on Dry Ground Anthropology and Coastal Planning, *Environment and Society: Advances in Research*, 14 (2023): 43–61 doi:10.3167/ares.2023.140104
- Kirch, Patrick V., David W. Steadman, Virginia L. Butler, Hather Jon and Marshall I. Weisler 1995 Prehistory and Human Ecology in Eastern Polynesia: Excavations at Tangatatau Rockshelter, Mangaia, Cook Islands. *Archaeology in Oceania* 30(2):47–65.
- Lazrus, Heather (2012), "Sea Change: Island Communities and Climate Change", *Annual Review of Anthropology* 41:285–301.
- Lotfi, H. and Shibam, H. (2018). The geopolitical crisis of the Caspian Sea with an emphasis on the geo-economic competition of coastal countries and its impact on Iran's national security. *Geography*, 15(55), 101–117. (in Persian)
- Johnson, N., Ravnborg, H.M., Westermann, O., and Probst, K. (2001). User participation in watershed management and research. *Journal of Water Policy*. 3: pp 507–520.
- Prieto, Gabriel (2016) Maritime Anthropology and the Study of Fishing Settlements in Archaeology: A Perspective from the Peruvian North Coast. *Journal of HUMAN-SOCIAL SCIENCE: D History, Archaeology & Anthropology* Volume 16 Issue 3 Version 1.0: Double Blind Peer Reviewed International Research Journal
- Reissman, C. K. (2008). **Narrative Methods for the Human Sciences**. Thousand Oaks, CA: Sage. 264 pp -
- Salehi, S. , Feizi, S. and Gholipour, Y. (2020). Analyzing Factors Influencing Image and Environmentally-Friendly tourists Behavior in Nature-Based Destinations (Case Study: Masal

- City). *Tourism Management Studies*, 15(52), 51-79. doi: 10.22054/tms.2020.48882.2245 (in Persian)
- Scott, James C. 1999. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Smith, Estellie 1977a Introduction. In *Those Who Live from the Sea*, edited by E. Smith, pp. 1-22. West Publishing CO., United States of America. 60.
- 1977 b *Those Who Live from the Sea*. West Publishing Co., United States of America. 61.
- Spoehr, Alexander 1980 *Maritime Adaptations. Essays on Centemporary Fishing Communities*. University Publisher: Global Journals Inc. (USA) Online ISSN: 2249-460x & Print ISSN: 0975-587X Introduction-
- Wesnawa, I Gede Astra & Putu Indra Christiawan (2021) *Social Determination of Coastal Communities in Utilizing Coastal Resources*. *Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology (IOSR-JESTFT)* e-ISSN: 2319-2402,p-ISSN: 2319-2399. Volume 15, Issue 11 Ser. I (November), PP 56-64. DOI: 10.9790/2402-1511015664
- Wesnawa, I Gede Astra & Christiawan, Putu Indra. (2017). *Community-Based Management of Coastal Damage In Buleleng*. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 22(4) Ver.III, 01-07
- Vedadhir, Abouali & Seyednejad, Nasrin (۲۰۱۵) *Anthropology of Fishing: An Ethnographic Study on the Culture of Fishermen in Sari, Iran*. *Anthrpological Reasearch of Iran* 5(1), 71-92. Doi: 10.22059/IJAR.2015.58751. (in Persian)